

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ใช้การศึกษาใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) โดยพื้นที่ศึกษา คือ หมู่บ้านป่าละอูน้อย ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีรูปแบบการวิจัย ที่ประกอบด้วย การวางแผน การปฏิบัติ การสังเกตและการสะท้อนผล ซึ่งการดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง
2. ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การกำหนดกลุ่มเป้าหมายของการศึกษา

กลุ่มเป้าหมายสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มผู้วิจัย ได้แก่ อาจารย์จากมหาวิทยาลัยศิลปากร คณะวิทยาการจัดการ และคณะสัตวศาสตร์ จำนวน 3 คน และผู้นำชุมชน จำนวน 1 คน
2. กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวไร่ ของหมู่บ้านป่าละอูน้อย จำนวน 15 คน ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) ที่มาด้วยความสมัครใจ
3. ผู้ช่วยนักวิจัยจาก เยาวชนของชุมชน จำนวน 2 คน ที่สนใจสมัครเข้าร่วมโครงการ และนักศึกษา คณะวิทยาการจัดการ จำนวน 8 คน

2. ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีขั้นตอนดำเนินการวิจัย ดังนี้

1.การเตรียมความพร้อมให้ผู้ร่วมวิจัยและผู้ช่วยนักวิจัย

1.1 ติดต่อพื้นที่ผู้นำชุมชนหมู่ 3 บ้านป่าละอูน้อย ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เพื่อประสานขอความร่วมมือและเปิดรับสมัครผู้ที่มีความสนใจเข้าร่วมงานวิจัย พบว่ามีเกษตรกรที่ปลูกข้าวไร่ โดยการเชิญประชุมวันที่ 25 พฤศจิกายน 2554 เพื่อผู้วิจัยชี้แจงถึงขั้นตอนการทำการวิจัยเพื่อให้ผู้สนใจสมัคร เข้าร่วมการทำการวิจัยในครั้งนี้ พบว่า มีผู้ที่สนใจเข้าร่วมวิจัย จำนวน 15 คน

การวิจัยจริงที่ 1 ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ

1.1 การวางแผน ขั้นตอนวางแผนการดำเนินกิจกรรมที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ 4 ขั้นตอน คือ

1.1.1 วางแผนการสร้างและแสวงหาความรู้ โดย ประชุมแกนชุมชนที่มีความต้องการเข้าร่วมโครงการ กำหนดตารางการทำงานร่วมกัน และกำหนดหน้าที่และความถนัดของแต่ละบุคคลในการรวบรวมองค์ความรู้ กำหนดแหล่งความรู้ที่ต้องการรวบรวมข้อมูล และมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละบุคคลให้เข้าไปค้นคว้าข้อมูล ได้แก่ จากการสัมภาษณ์ จากการประชุมระดมความคิดเห็นของสมาชิกในชุมชน และ เอกสารและงานวิจัยต่างๆ

1.1.2 วางแผนการจัดการความรู้ให้เป็นระบบว่าจะนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการประชุมมาเรียบเรียงข้อมูล เพื่อกำหนดประเด็นต่าง ๆ ให้ลงรายละเอียดของข่าวไร้ได้ครบทุกประเด็น พร้อมทั้งให้ผู้นำชุมชนและสมาชิกของชุมชนร่วมกันตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่รวบรวมได้

1.1.3 วางแผนการประมวลและกลั่นกรองความรู้ โดยนำสมาชิกของชุมชนไปแลกเปลี่ยนความรู้จากผู้เชี่ยวชาญเรื่องข่าวไร้ และกลุ่มชุมชนที่ปลูกข่าวไร้เช่นเดียวกัน สรุปคิดเห็น และนำข้อมูลจากการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกันมารวบรวมให้เป็นระบบที่ถูกต้อง

1.1.4 วางแผนการเข้าถึงความรู้ และเผยแพร่ข้อมูล โดยรวบรวมข้อมูลจัดทำเป็นหนังสือข่าวไร้และการตูนข่าวไร้ พร้อมทั้งเผยแพร่ความรู้ผ่านศูนย์การเรียนรู้ปกาเกอะญอ

ซึ่งสรุปเป็นขั้นตอนออกเป็นแผนการดำเนินงาน ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ขั้นตอนการจัดการความรู้

ขั้นตอนการจัดการความรู้	ช่วงเวลา	จุดประสงค์ของกิจกรรม
สร้างและแสวงหาความรู้	พ.ย.54	ศึกษาข้อมูลการปลูกข่าวไร้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อค้นหาวิถีชีวิตกับกระบวนการปลูกข่าวไร้วัฒนธรรมประเพณี และสายพันธุ์ของข่าวไร้
การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ	ธ.ค.54-ก.ย.55	รวบรวมและเรียบเรียงข้อมูล เก็บรวบรวมภาพถ่าย
การประมวลและกลั่นกรองความรู้	พ.ย.- ต.ค. 56	ตรวจสอบข้อมูล และจัดเวทีแลกเปลี่ยนความรู้
การเข้าถึงความรู้และเผยแพร่ข้อมูล	ก.พ.-ส.ค.56	ปรับปรุงข้อมูล เผยแพร่ข้อมูล ในรูปของหนังสือ การตูน และศูนย์การเรียนรู้

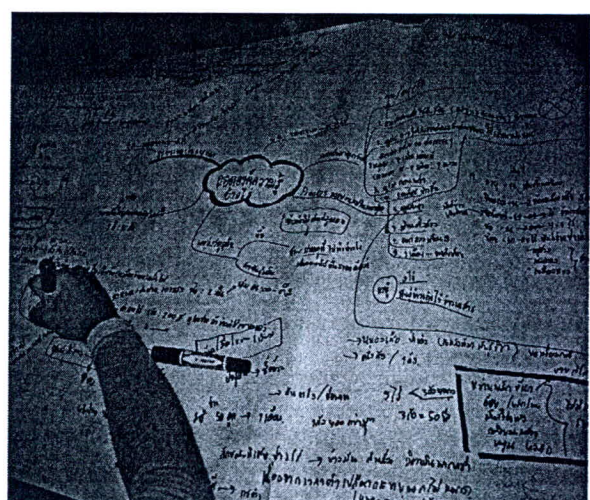
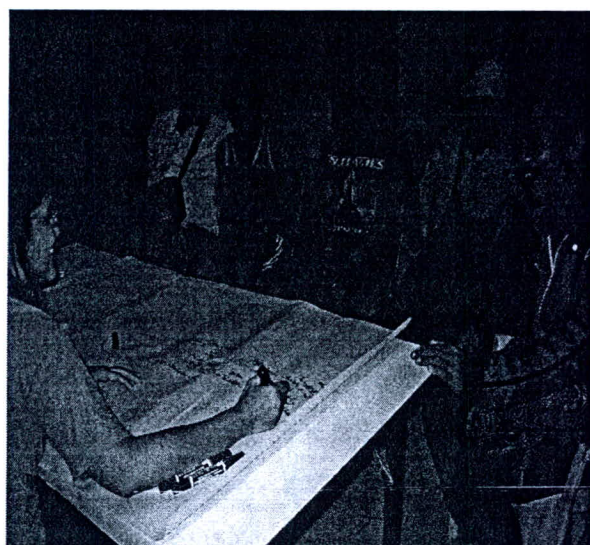
ผู้วิจัยเป็นผู้กำหนดระยะเวลาการทำงานให้เป็นตามกระบวนการเรียนรู้และเวลาที่กลุ่มผู้ร่วมวิจัยสะดวกเข้าร่วมดำเนินการแบบค่อยไปค่อยไป ซึ่งกำหนดตามขั้นตอนของการจัดการความรู้ที่กำหนดขึ้น

1.2 การปฏิบัติและการสังเกต เป็นการนำแผนการจัดการความรู้ไปปฏิบัติจริงตามแผนที่กำหนดไว้ โดยมีรายละเอียด 4 ขั้นตอน คือ

1.2.1 การขึ้นสร้างและแสวงหาความรู้ ลงสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ร่วมวิจัย และจัดการประชุมกลุ่มย่อยในวันที่ 27 พฤศจิกายน 2554 พร้อมบันทึกภาพ ใน ประเด็นต่าง ๆ และนำข้อมูลจากเทปที่บันทึก มาถอดเทปเพื่อบันทึกข้อมูล พร้อมกับเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมในข้อมูลที่ขาดหาย

1.2.2 การจัดการความรู้เห็นเป็นระบบ นำข้อมูลมาเรียบเรียงให้เป็นระบบ โดยแบ่งเป็นประเด็นต่าง ๆ ดังนี้ ลักษณะการดำรงชีวิตของชาวไทยเชื้อสายกระเหรี่ยงที่มาที่ไปของการปลูกข่าวไร้

ความเป็นมาของการปลูกข้าวไร่ และพันธุ์ข้าวไร่ของชาวของปกากะญอ ขั้นตอนในการปลูกข้าวไร่ และอุปกรณ์ที่ใช้ในการปลูกข้าวไร่ ปัญหาที่พบเกี่ยวกับการปลูกข้าวไร่และวัฒนธรรมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการปลูกข้าวไร่

ภาพที่ 5 การแสวงหาความรู้ ดำเนินการวันที่ 27 พฤศจิกายน 2554

1.2.3 การประมวลและกลั่นกรองความรู้ จัดการกิจกรรมการประมวลและกลั่นกรองข้อมูล ในวันที่ 11 พฤศจิกายน 2556 โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ 2 การจัดกิจกรรมการประมวลและกลั่นกรองข้อมูล

ระยะเวลา	รายละเอียดกิจกรรม	จุดประสงค์ของกิจกรรม
1 ชั่วโมง	ทบทวนความรู้และแลกเปลี่ยนข้อมูลกับเกษตรกรผู้ปลูกข้าวไร่ของปกากะญอที่ป่าละอู โดย คุณ ศักดา ปัญญาหาญ เป็นผู้ดำเนินกิจกรรม	1. เพื่อทบทวนกระบวนการทำวิจัยและนำความรู้ที่รวบรวมได้มาตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล 2. กระตุ้นให้เกิดการรวมตัวของชุมชน
3 ชั่วโมง	บอกเล่าประสบการณ์ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ กับ คุณสุรสีทิธิ เรื่อง วิถีชีวิตและการรวมกลุ่มของชุมชนผามอน ความเป็นมาของผามอน การดำรงชีวิต การปลูกข้าว การจัดการน้ำ	แลกเปลี่ยนประสบการณ์การปลูกข้าว การดำรงชีวิตของชาวปกากะญอ
1 ชั่วโมง	สรุปความรู้จากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่ได้รับ และนัดหมายกิจกรรมการเผยแพร่ข้อมูล เรื่อง “หากจะบอกเล่าถึงข้าวไร่ จะจัดนิทรรศการอย่างไรให้คนสนใจ”	สรุปความรู้และวางแผนการเผยแพร่ข้อมูล

1.2.4 การเข้าถึงความรู้และเผยแพร่ข้อมูล เมื่อผู้วิจัยได้รวบรวมองค์ความรู้ทั้งหมดเรียบร้อยแล้ว จึงเตรียมเผยแพร่ข้อมูลตามที่ผู้ร่วมวิจัยมีแนวคิดจะเผยแพร่ข้อมูล จัดประชุมเตรียมการเผยแพร่ข้อมูล ในวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2556 มีผู้เข้าร่วมประชุม 13 คน

1.3 การสะท้อนผลการปฏิบัติขั้นตอนนี้เป็นขั้นการนำผลการสังเกตของผู้วิจัย แบบสอบถามความคิดเห็นจากการเข้าร่วมงานวิจัย และหนังสือการจัดการความรู้มาสรุปผลของการวิจัยและนำข้อเสนอแนะในการปรับปรุงการปฏิบัติ ดำเนินการปฏิบัติ สังเกตผล และสะท้อนผลในวงจรที่ 2

การวิจัยวงจรที่ 2 ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ

2.1 การวางแผน ปรับปรุงเพิ่มเติม 2 กิจกรรม คือ จัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากชุมชนอื่น เพื่อเติมความรู้เกี่ยวกับการปลูกข้าวไร่เพื่อให้ได้ผลผลิตมาก และปรับปรุงเนื้อหาความรู้จากหนังสือข้าวไร่และการ์ตูน

ตารางที่ 3 การจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากชุมชนอื่นเพื่อเติมความรู้เกี่ยวกับการปลูกข้าวไร่

ขั้นตอน	ช่วงเวลา	จุดประสงค์ของกิจกรรม
วางแผน การจัดกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จากศูนย์ข้าวชุมชนไร่มะขาม อ.บ้านลาด จ.เพชรบุรี เป็นศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัลที่ 1 ของจังหวัดเพชรบุรี	วันที่ 7 กันยายน 2556	กิจกรรมการถักกรองความรู้ ด้วยการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างเกษตรกรผู้ปลูกข้าว
วางแผนเพิ่มเติมเนื้อหาและแก้ไขเนื้อหาที่พิมพ์จากหนังสือข้าวไร่และการดูแลและการดูแลข้าวไร่	วันที่ 1-30 กันยายน 2556	ปรับปรุงหนังสือข้าวไร่ และการดูแลข้าวไร่
วางแผนการเข้าถึงความรู้ และเผยแพร่ข้อมูล	วันที่ 21 กันยายน 2556	เผยแพร่ข้อมูล โดยมีผู้เข้ามาเยี่ยมชมศูนย์การเรียนรู้

2.2 การปฏิบัติและสังเกตการดำเนินกิจกรรมการ ในการจัดกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากศูนย์ข้าวชุมชนไร่มะขาม อ.บ้านลาด จ.เพชรบุรี เป็นศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัลที่ 1 ของจังหวัดเพชรบุรี และเพิ่มเติมเนื้อหาและแก้ไขเนื้อหาที่พิมพ์จากหนังสือข้าวไร่และการดูแลและการดูแลข้าวไร่

2.3 การสะท้อนผล การจัดการความรู้เรื่องข้าวไร่ เพื่อนำผลจากการสะท้อนไปพัฒนาและปรับปรุงการดำเนินกิจกรรมการรวบรวมองค์ความรู้ในการวิจัยจริงที่ 2

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลในหลายช่วง ซึ่งข้อมูลที่ได้ในแต่ละส่วนจะนำมาเชื่อมโยงและปรับใช้ในการจัดการความรู้อย่างเป็นขั้นตอน โดยมีเครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูลประกอบด้วย แนวคำถามในการประชุมระดมความคิด แบบบันทึกผลการสังเกตการเข้าร่วมโครงการวิจัย และแบบประเมินความพึงพอใจในการเข้าร่วมกิจกรรม ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1. แนวคำถามในการประชุมระดมสมองและแนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ เพื่อแสวงหาความรู้เกี่ยวกับการปลูกข้าวไร่ โดยมีรายละเอียดของคำถาม คือ 1)ประวัติความเป็นมาของการปลูกข้าวไร่ ข้าวไร่ปลูกตั้งแต่เมื่อไร พันธุ์ข้าวไร่ที่พันธุ์ใดบ้าง พันธุ์ข้าวไร่ที่พันธุ์ปลูก จุดดีและจุดเสียของข้าวพันธุ์ที่ปลูก ผลผลิตได้ต่อไร่มากน้อยเพียงใด ปีหนึ่งปลูกกี่ครั้ง 2) การลงทุนต่อครั้งในการปลูก การดูแลรักษา การปลูกข้าวไร่ในแต่ละครั้งปลูกแล้วรับประทานในครอบครัว หรือขาย 3)ข้าวไร่กับพิธีกรรม หรือความเชื่อ ตั้งแต่ก่อนปลูก ระหว่างปลูก และหลังปลูก 4)ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปลูกข้าวไร่

2. แบบบันทึกผลการสังเกตการเข้าร่วมโครงการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากการบันทึกผลการสังเกตการเข้าร่วมโครงการวิจัย ในการปฏิบัติตามแผนการดำเนินการจัดการความรู้ โดยผู้วิจัยเป็นผู้สร้างขึ้นตามแนวทางการสังเกตผู้วิจัยได้สร้างตารางบันทึกการสังเกตเพื่อให้ง่ายต่อการเก็บรวบรวมข้อมูล มีลักษณะดังนี้

ตารางที่ 4 แบบบันทึกผลการสังเกตการเข้าร่วมโครงการวิจัย

ขั้นตอนการจัดการความรู้	วัตถุประสงค์	วิธีการ	วันเวลา/สถานที่ การดำเนิน	จำนวน ผู้เข้าร่วม	สีหน้า ท่าทาง บุคลิกภาพ	ปัญหา อุปสรรค	การ ปรับปรุง
1.การวางแผน 2.การปฏิบัติและ การสังเกต 3.การสะท้อนผล							

3. การสัมภาษณ์ความพึงพอใจในการเข้าร่วมกิจกรรม เป็นแนวคำถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อสัมภาษณ์ความพึงพอใจต่อการเข้าร่วมกิจกรรมในโครงการวิจัยโดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้เข้าร่วมโครงการ ดังตัวอย่างคำถามดังนี้ ท่านพึงพอใจต่อการเข้าร่วมกิจกรรมหรือไม่ เพราะเหตุใด เมื่อท่านเข้ามาร่วมกิจกรรมแล้วท่านได้ความรู้เรื่องใด มีข้อเสนอแนะต่อการจัดกิจกรรมหรือไม่

4. วิธีการรวบรวมข้อมูลในด้านต่าง ๆ

4.1 การบันทึกการประชุม เป็นการบันทึกข้อมูลที่เกิดขึ้นจริงตลอดการดำเนินการวิจัยที่บันทึกลงกระดาษทันทีที่มีการประชุมหรือการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ แล้วจึงนำมาจัดพิมพ์เก็บเป็นเอกสารประกอบการประชุมอย่างเป็นระบบ ซึ่งจะช่วยให้ได้ข้อมูลถูกต้อง ไม่คลาดเคลื่อนในการบันทึกมีรายละเอียดในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

4.1.1 เรื่องราวเกี่ยวกับการสนทนา การบรรยาย การซักถาม การแสดงความคิดเห็น

4.1.2 ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตในระหว่างดำเนินการประชุม หรือทำกิจกรรม

4.1.3 การประชุมสะท้อนผลการจัดการความรู้ในแต่ละขั้นตอน

4.1.4 ข้อสรุปเกี่ยวกับสิ่งที่เกิดในแต่ละกิจกรรมตามแผนที่กำหนดไว้

4.2 การบันทึกเสียง ผู้วิจัยบันทึกเสียงการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่ม และการแสดงความคิดเห็นของบุคคลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ซึ่งเมื่อจบการบันทึกทุกครั้ง ผู้วิจัยจะถอดเทปและวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อใช้ประกอบการผลการตีความหมาย

4.3 การถ่ายภาพ เป็นการบันทึกภาพถ่ายตลอดเวลาการวิจัย ภาพถ่ายจะช่วยบรรยายสภาพความเป็นไปของสถานการณ์ และบุคคลที่เกี่ยวข้องได้ดีกว่าการเขียนคำบรรยาย ซึ่งผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลทันทีที่พบเหตุการณ์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามระเบียบวิธีเชิงคุณภาพ ดังต่อไปนี้

1. รวบรวมข้อมูลจากเครื่องมือต่างๆเพื่อเปรียบเทียบข้อมูล (Constant comparison) และตรวจสอบความสอดคล้องและถูกต้องของข้อมูล

2. การจัดระเบียบข้อมูล (Data organizing) การนำข้อมูลที่ได้จากแนวคำถามในการประชุมระดมความคิด แบบบันทึกผลการสังเกตการเข้าร่วมโครงการวิจัย และแบบสัมภาษณ์ความพึงพอใจในการเข้าร่วมกิจกรรม นำมารวบรวมให้อยู่ในรูปของการพิมพ์ที่เป็นเอกสารอย่างเป็นระเบียบพร้อมที่จะใช้ได้สะดวก จากนั้นจึงจัดระเบียบออกเป็นหน่วยย่อยๆ ตามความเหมาะสมของการประเด็นที่ศึกษาให้เป็นหมวดหมู่ เพื่อเป็นข้อมูลในการตอบคำถามการวิจัย

3. ประมวลผลข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลจะนำไปพร้อมๆ กัน ซึ่งทุกครั้งที่ได้ข้อมูลมาต้องจัดประเภทและจัดหมวดหมู่ของข้อมูล สังเคราะห์ แปลความหมายและตีความข้อมูลที่ได้รวบรวมมา เมื่อสัมภาษณ์ข้อมูลทุกครั้ง หลังการสัมภาษณ์ผู้วิจัยนำข้อมูลไปถอดเทป รวบรวม เรียบเรียงความ และตรวจสอบความหมายกับผู้ให้ข้อมูลที่เป็นบุคคลสำคัญในแต่ละกลุ่ม พร้อมทำการแก้ไขข้อมูลให้ถูกต้องจนครบ ตรวจสอบความเชื่อถือได้ (Credibility) ของข้อมูล ด้วยวิธีการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) เพื่อตรวจสอบสาระที่ได้จากหลายๆ มุมมองที่สามารถดำเนินการได้ จากผู้ให้ข้อมูลมากกว่า 1 คน